

Przegląd Religioznawczy 4(298)/2025

The Religious Studies Review

ISSN: 1230-4379

e-ISSN: 2658-1531

www.journal.ptr.edu.pl

HALINA GUZY-STEINKE

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Wydział Pedagogiki

e-mail: h.guzy14@ukw.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0001-8808-957X>

ALEKSANDRA WALECKA

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Wydział Pedagogiki

e-mail: aleksandra.walecka@ukw.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0003-1365-9237>

DOI: 10.34813/ptr4.2025.7

Religijność młodych dorosłych z perspektywy studenckich doświadczeń – między tradycją a indywidualizacją

Religiosity of young adults from the perspective of student experiences:
between tradition and individualization

Abstract. The article explores the religiosity of young adults representing Generation Z. It analyses their attitudes toward the Catholic Church as an institution and their personal approaches to faith. The findings, based on autobiographical narratives, reveal a diversity of positions ranging from deep religious belief, to the search for spirituality outside of church structures, to the complete rejection of religion. The analysis of the collected data points to a growing need to redefine the forms of religiosity among young people.

Keywords: Generation Z, young adults, individual religiosity, faith, spirituality

Uważam, że religijność jest to indywidualna sprawa każdego człowieka i to, jak do tego podchodzi, jest tylko i wyłącznie jego sprawa.

Młodzi dorośli – przedstawiciele pokolenia Z

Współczesne pokolenie młodych ludzi jest kształtowane przez dynamicznie zmieniające się warunki społeczne, technologiczne i kulturowe. Jak zauważa Krystyna Szafraniec, młodzież stanowi ważny punkt odniesienia w obserwacji zmian zachodzących w społeczeństwie, ponieważ odzwierciedla różne problemy i napięcia systemowe. Sposób postrzegania otaczającego świata, a także aspiracje i dążenia życiowe młodych ludzi ukazują nie tylko zmiany, jakie już nastąpiły, lecz także wyzwania społeczne (Szafraniec, 2011, s. 11). To postawy i decyzje młodego pokolenia wpływają na przyszły obraz świata.

Przyjmuje się, że każda kolejna generacja uczestniczy w określonym etapie przemian o charakterze społecznym, geopolitycznym i gospodarczym. W kontekście tych przeobrażeń szczególnie wyróżnia się pokolenie Z, które – na skutek gwałtownego rozwoju nowoczesnych technologii – stało się pierwszą w pełni globalną generacją, której codzienność została całkowicie ukształtowana przez dostęp do Internetu i nowych mediów (McCrindle, Fell, 2019, s. 11; Nowicka, 2020, s. 168). Do tego pokolenia należą osoby urodzone między 1995 a 2015 r. (Twenge, 2019, s. 14–15), choć w literaturze przedmiotu granice te są różnie określone. Osoby te opisuje się przede wszystkim jako wyróżniające się wysokimi kompetencjami cywilizacyjnymi, zwłaszcza w zakresie korzystania z przestrzeni wirtualnej (Muster, 2020, s. 133). Przedstawiciele tej generacji żyją w rzeczywistości, w której ich tożsamość, działania i emocje są nierozzerwalnie związane ze światem technologii. Stały kontakt z innymi oraz swobodny dostęp do globalnych zasobów informacji stanowią dla nich naturalny i oczywisty element codzienności (Miller, Mills, 2019, s. 79).

Jean M. Twenge, określając pokolenie Z mianem iGen, zwraca uwagę, że oprócz intensywnego funkcjonowania w Internecie i świecie kontaktów wirtualnych towarzyszą mu takie zjawiska, jak indywidualizm, poczucie niepewności, spadek religijności (duchowości), izolacja społeczna, niezależność poglądów politycznych i opóźniona dojrzałość (Twenge, 2019, s. 5–6). Kontekstualne uwarunkowania sytuują młodych ludzi w okresie rozwojowym „wyłaniającej się dorosłości”.

Jeffrey Jensen Arnett, twórca koncepcji „wyłaniającej się dorosłości” (*emerging adulthood*), opisuje ten etap jako okres intensywnego eksplorowania tożsamości w celu odnalezienia odpowiedniego, satysfakcjonującego stylu życia (Arnett, 2000). W tym czasie młode osoby intensywnie szukają swojej

tożsamości, próbując znaleźć dla siebie miejsce w społeczeństwie, a także wypracować spójny system przekonań i norm, które będą stanowiły fundament ich dorosłego życia.

Pokolenie Z a religijność

W ostatnich latach wśród przedstawicieli pokolenia Z obserwuje się dynamiczny proces laicyzacji. Zdaniem Krzysztofa Kosęły jednym z głównych powodów tego zjawiska jest wydłużenie i intensyfikacja edukacji, co prowadzi do zmniejszenia wpływu rodziców i dziadków na wychowanie młodego pokolenia. Ponadto młodzi ludzie coraz częściej uciekają w świat wirtualny, będący poza kontrolą rodzicielską, co osłabia międzypokoleniowy przekaz wartości religijnych (Żurek, 2023). Ewa Wysocka zauważa, że w zglobalizowanym świecie spada autorytet Kościoła katolickiego w kwestii wychowania młodego pokolenia. Religia przestaje pełnić rolę źródła zasad moralnych, kształtowania charakteru, tożsamości i odnajdowania sensu życia (Wysocka, 2019, s. 116–117).

W Polsce badania nad religijnością obecnie prowadzą przede wszystkim Janusz Mariański i Ewa Wysocka. Z analiz Mariańskiego wynika, że religijność zachowuje względną trwałość w prywatnej, pozainstytucjonalnej sferze życia jednostek. Autor podkreśla, że w polskim kontekście społecznym lekkomyślnością byłoby twierdzić, że młody człowiek jest całkowicie zlaicyzowany (Mariański, 2022, s. 24). Przeprowadzone przez niego badania z 2000 r., obejmujące młodzież ze szkół średnich i uczelni, wykazały, że 57,3% respondentów dostrzegało związek religijności z życiem codziennym. Z kolei badania z 2003 r. wykazały, że 32,8% młodych ludzi uważało, iż religia pomaga im w codziennym życiu – co ciekawe, częściej wskazywali na to studenci niż uczniowie (Mariański, 2022, s. 26). Z kolei Wysocka prowadziła badania nad poziomem i jakością religijności indywidualnej studentów katowickich uczelni w latach 1997–2019. Na podstawie ich wyników stwierdziła wzrost znaczenia religii w życiu badanych – z 15,65% do 28,35%. Zwiększył się odsetek osób, które przypisują religii szczególne znaczenie, a spadła liczba osób, które całkowicie negują jej rolę (Wysocka, 2019, s. 112).

Zarówno wyniki przytoczonych badań, jak i refleksje teoretyczne Wysockiej wskazują na złożoność zjawiska religijności wśród przedstawicieli młodego pokolenia. Wysocka definiuje religijność jako sposób przeżywania życia w odniesieniu do przyjętej formy transcendencji (takiej jak Bóg, wartości czy prawdy religijne). Przejawia się ona w pewnej postawie wobec elementów religii i bezpośrednio wpływa zarówno na religijne, jak i pozareligijne zachowania.

Religijność indywidualna wyraża się w dwóch sferach: wewnętrznej (intelektualno-emotywniej) i zewnętrznej (behawioralnej, czynnościowej) (Wysocka, 2019, s. 110). Wyniki badań przeprowadzonych w 2019 r. wykazują wyraźny wzrost postaw proreligijnych wśród młodzieży. Wysocka zauważa, że religia oraz indywidualna religijność wciąż mają znaczenie, ale zmienia się jakość treści, które im przypisujemy (Wysocka, 2019, s. 117).

Założenia metodologiczne

Przedmiotem badań są postawy młodych dorosłych z pokolenia Z wobec religii i Kościoła katolickiego oraz sposoby przeżywania duchowości i wiary w wymiarze indywidualnym. Problem badawczy sformułowano w postaci pytania: W jaki sposób młodzi dorośli z pokolenia Z przeżywają i interpretują religijność indywidualną oraz jakie znaczenie przypisują religii i wierze w kontekście własnych doświadczeń życiowych?

Badania zostały przeprowadzone w strategii jakościowej, z wykorzystaniem metody autobiograficznego wywiadu narracyjnego. Przed rozpoczęciem wywiadów uczestnicy zostali poinformowani o celu badania. Po uzyskaniu zgody na udział w badaniu wszystkie rozmowy zostały zarejestrowane za pomocą dyktafonu, poddane szczegółowej transkrypcji i anonimizacji, a następnie przekazane narratorom do akceptacji. Praca analityczna nad zebrany materiał odbywała się zgodnie z wytycznymi metody autobiograficznego wywiadu narracyjnego (Kaźmierska, Waniek, 2020).

W badaniu zastosowano metodę celowego doboru próby opartą na „maksymalnej zmienności”, polegającą na wyborze niewielkiej liczby możliwie najbardziej zróżnicowanych przypadków (Patton, 1990). Kryterium doboru uczestników było posiadanie statusu studenta oraz reprezentowanie jednej z uczelni publicznych funkcjonujących na terenie Bydgoszczy. Grupa badawcza liczyła ostatecznie 18 osób – 8 kobiet i 10 mężczyzn, między 19. a 26. rokiem życia. Wszyscy uczestnicy byli studentami stacjonarnymi, reprezentującymi różne etapy edukacji akademickiej i kierunki kształcenia. Badania prowadzono w okresie od stycznia 2021 do marca 2023 r.

Badania były częścią większego projektu badawczego, ukierunkowanego na poznanie „świata życia codziennego” młodzieży studiującej. Wszystkie wywiady rozpoczynały się od pytania stymulującego narrację, tj. prośby o opowiedzenie o swoim życiu od okresu dzieciństwa do dzisiaj. W czasie opowieści narratorzy poruszali różne aspekty wiary, prezentując swój stosunek do religii i Kościoła oraz sposób przeżywania duchowości w życiu codziennym. Celem artykułu jest opisanie stosunku młodych dorosłych do instytucji Kościoła oraz

ich osobistego podejścia do wiary. Analiza wypowiedzi narratorów skupia się na wymiarach religijności indywidualnej, które zostały wyodrębnione przez Ewę Wysocką. Autorka definiuje religijność indywidualną przez następujące wymiary: autodeklarację wiary, ideologię religijną, doświadczenie religijne, wiedzę religijną, praktyki religijne, wspólnotę religijną i moralność religijną (Wysocka, 2019, s. 110). Wysocka przeprowadziła badania w strategii ilościowej, natomiast w tym artykule podjęto próbę analizy tych wymiarów w strategii jakościowej na podstawie autobiograficznych narracji.

Autodeklaracja wiary

Jednym z podstawowych wymiarów religijności jest autodeklaracja wiary, wyrażona przez określenie stopnia własnego związku z religią (Zaręba, 2008, s. 7). Badania CBOS dotyczące stosunku Polaków do wiary wskazują, że zdecydowana większość społeczeństwa pozostaje wierząca, choć rośnie liczba niewierzących, a odsetek osób głęboko wierzących pozostaje stały. Potwierdza to tezę o polaryzacji religijności – z rosnącą liczbą osób „zimnych” i spadającą liczbą „letnich” wierzących¹ (CBOS, 2020, s. 1). Podobną tendencję można zaobserwować w badanej grupie studentów, których postawy religijne przyjmują skrajne formy, a pośrednie podejście zdaje się zanikać.

Pierwszą grupę stanowią osoby głęboko wierzące, które podkreślają silny związek z wiarą i traktują ją jako istotny element życia. Dla tych osób religia stanowi fundament codziennego funkcjonowania, kształtując ich postawy i decyzje. Wiara jest dla nich nie tylko kwestią przekonań, ale także źródłem poczucia sensu i stabilności, które wpływa na ich sposób patrzenia na świat i wchodzenia w interakcje z otoczeniem. Przykładem może być wypowiedź jednego z narratorów, który uważa, że jego duchowa droga jest efektem Bożego prowadzenia, a religia dodaje mu sił i nadziei:

Wiara moja jest głęboko zakorzeniona. Dla mnie moja religijność jest ważna, dodaje mi sił i daje nadzieję [...] i jako osoba wierząca śmiało mogę powiedzieć, że Pan Bóg mnie tam pokierował (N14).

Drugą grupę stanowią osoby wierzące, lecz niepraktykujące. W niektórych wypowiedziach pojawia się sugestia, że mimo autodeklaracji wiary praktyki

¹ Na skali od „głęboko wierzący” do „całkowicie niewierzący” zdecydowana większość Polaków deklaruje się jako wierzący – od końca lat 90. odsetek ten niezmiennie przekraczał 90%. Do 2005 r. utrzymywał się na poziomie 96%, jednak w ostatnich dziesięciu latach systematycznie spadał. Odsetek osób głęboko wierzących pozostaje stały od 2011 r. i wynosi 8%. Jednocześnie rośnie udział osób zaliczających się do grup: „raczej niewierzący” lub „całkowicie niewierzący”. W 2019 r. 8% Polaków uważało się za niewierzących (CBOS, 2020, s. 1).

religijne są ograniczone lub wręcz zaniedbywane. Taka postawa może wynikać z oddzielenia wiary osobistej od instytucjonalnej oraz krytycznego stosunku do Kościoła.

Jestem osobą wierzącą, ale niepraktykującą. Bardzo rzadko chodzę do Kościoła (N16).

Trzecią grupę stanowią osoby całkowicie odrzucające religię, które najczęściej kierują się negatywnymi doświadczeniami związanymi z instytucją Kościoła lub duchownymi. Przykładem może być wypowiedź osoby, która świadomie wybrała ateizm, podkreślając swoje rozczarowanie instytucjonalnym wymiarem religii. Postawa ta jest przykładem tendencji do odchodzenia od religijności opartej na formalnych praktykach, a dominującą rolę odgrywa w niej indywidualne podejście do kwestii duchowych i moralnych.

Krótko przed bierzmowaniem się zbuntowałam i do niego nie przystąpiłam. Rodzina nie była zadowolona. Teraz deklaruje się już jako ateistka, choć nie wiem, czy kiedykolwiek było inaczej [...]. Z perspektywy czasu widzę, że to sama instytucja Kościoła mi przeszkadza, to jaki był ksiądz, z którym miałam lekcje (N9).

Autodeklaracja wiary ujawnia świadomy i refleksyjny wybór młodych osób, wynikający z potrzeby autonomii w przeżywaniu duchowości. Wskazuje na proces indywidualizacji religijności, w którym wiara nie jest bezpośrednio determinowana przez miejsce zamieszkania, środowisko rodzinne czy inne czynniki społeczno-kulturowe. Staje się natomiast sferą prywatną, kształtowaną głównie przez osobiste doświadczenia, emocje i przekonania. W efekcie przybiera różne formy – od głęboko zakorzenionej religijności, przez selektywne uczestnictwo w praktykach, aż po świadome odrzucenie instytucjonalnego wymiaru religii.

Ideologia religijna

Ideologię można rozumieć jako zbiór poglądów na świat i ludzkie życie, przyjmowanych przez określoną grupę społeczną w celu utrzymania lub przekształcenia istniejącego porządku. Kształtuje się ona w kontekście historycznym, kulturowym i społecznym, a jej podstawę stanowią przekonania oraz wartości, które tworzą spójny obraz rzeczywistości (Sołtys, 2015, s. 40). W przypadku ideologii religijnej największe znaczenie mają twierdzenia na temat ludzkiej egzystencji, Boga i relacji człowieka z Bogiem. Religia, opierając się na tych założeniach, formułuje wskazania o charakterze praktycznym, określa zasady moralne i normy postępowania, wskazując drogę do osiągnięcia zbawienia. Tym samym jej postulaty są dla jednostki głęboko osobiste (Sołtys, 2015, s. 42–43).

Religijność badanej młodzieży akademickiej przybiera różne formy, odzwierciedlając zarówno krytyczny stosunek do instytucji Kościoła, jak i potrzebę duchowego wsparcia w trudnych momentach życia. W wielu wypowiedziach młodych ludzi pojawia się motyw zwątpienia w Kościół jako instytucję. Krytyczne nastawienie wynika przede wszystkim z postrzegania Kościoła jako organizacji finansowej, oddalającej się od pierwotnej misji szerzenia wiary i duchowej wspólnoty. Taki sposób postrzegania nie jest jedynie efektem opinii społecznych, lecz odwołuje się do osobistych doświadczeń religijnych i codziennej praktyki. Dobrym przykładem jest wypowiedź narratora, który przez wiele lat był ministrantem i zauważył rozbieżność między deklarowanymi wartościami Kościoła a rzeczywistością.

I nie, że jestem... że nie jestem wierzący, bo w sumie jestem wierzący, ale jak to się mówi niepraktykujący. Znaczy nie kręci mnie już idea Kościoła, bardziej uważam, że Kościół to już jest instytucja finansowa niż... szerzenie wiary czy tam czegoś (N7).

Pomimo krytyki instytucji Kościoła w wypowiedziach młodzieży wciąż wyczuwalna jest potrzeba duchowości i wiary w życie po śmierci. Wielu młodych ludzi przekonanych jest, że „coś tam jest po śmierci”, choć ich religijność nie zawsze wiąże się z praktykami kościelnymi. Charakteryzuje ich osobiste podejście do wiary, oparte na duchowej refleksji i poszukiwaniu sensu życia poza materialnym wymiarem rzeczywistości.

Nie wierzę w instytucję Kościoła, nie zgadzam się z wieloma opiniami prezentowanymi przez Kościół i jego „władzę”. Wierzę w istnienie życia po śmierci, dobro i zło, ale bez udziału lub z małym udziałem Kościoła w życiu codziennym (N16).

Jednocześnie w wielu wypowiedziach pojawia się potrzeba czynienia dobra stanowiąca wyraz religijności. Młodzi ludzie często utożsamiają swoją wiarę nie tylko z modlitwą czy uczestnictwem w nabożeństwach, ale także z działaniem na rzecz innych. Deklaracje takie jak poniższa dowodzą, że aktywność na rzecz dobra wspólnego stanowi ważny element współczesnego rozumienia religijności. Taka postawa wskazuje na przeniesienie akcentu z formalnych praktyk religijnych na realizację wartości moralnych i etycznych w życiu codziennym.

To umiłowanie życia sprawia, że dzisiaj wielbię Boga, a jutro, kto wie, oddam się pracy społecznej i zacznę sadzić miłosierdzie Boże na innych kontynentach (N15).

Wiarę traktuje się bardzo osobiście, jako coś, co daje wsparcie i poczucie bezpieczeństwa, unikając przy tym utożsamiania się z formalnym wymiarem Kościoła. Przejście od religijności instytucjonalnej do duchowości opartej na wartościach moralnych i indywidualnych przekonaniach stanowi współczesny

trend wśród młodych ludzi, którzy poszukują bardziej osobistego i autentycznego kontaktu z wiarą.

Doświadczenie religijne

Współczesne przemiany społeczne, jak zauważa Janusz Mariański (2010, s. 70), znacząco wpływają na kształtowanie duchowości jednostki. Tradycyjne formy socjalizacji religijnej, takie jak rodzina, środowisko lokalne czy wspólnoty wyznaniowe, tracą na znaczeniu w obliczu rosnącej mobilności społecznej oraz zmian zachodzących w stylu życia i komunikacji i w rezultacie coraz słabiej przekazują wartości religijne. Jednocześnie obserwuje się potrzebę niezależności, która osłabia zaufanie do instytucji, w tym do Kościoła jako autorytetu i struktury organizacyjnej (Mariański, 2010, s. 70).

Religijność młodzieży akademickiej jest zjawiskiem złożonym, w którym obok głębokiej wiary i zaangażowania w działalność wspólnotową pojawiają się krytyczne głosy pod adresem Kościoła. Wielu młodych ludzi poszukuje w religii przede wszystkim wspólnoty i przestrzeni do samorozwoju oraz niesienia pomocy innym. Wyraźnie widać to w opowieści narratora, dla którego wspólnota religijna stała się przestrzenią przynależności oraz miejscem, w którym mógł on angażować się w działania na rzecz innych.

No i właśnie w liceum ci moi znajomi z tej parafii wciągnęli mnie w coś całkowicie mi obcego, coś, czego do końca nie rozumiałem i czego się bałem, jak większość społeczeństwa, w taką oazę chorych [...]. Więc byłem na tej oazie i później stwierdziłem, że no byłem już na pielgrzymce dwa razy, no to może bym poszedł trzeci raz, ale nie tak po prostu iść, żeby iść, tylko iść i pomóc. Więc poszedłem na pielgrzymkę z oazą chorych (N14).

W innych wypowiedziach pojawia się również wyraźna niechęć do uczestnictwa w życiu religijnym, wynikająca z osobistych rozczarowań i negatywnych doświadczeń. Jedna z narratorek przyznała, że mimo wychowania w rodzinie o silnych przekonaniach religijnych oraz wcześniejszego aktywnego udziału w życiu Kościoła i praktykowania wiary, w wyniku choroby i indywidualnych poszukiwań wsparcia duchowego stopniowo oddalała się od instytucji Kościoła. Problemy zdrowotne i brak poczucia bycia wysłuchaną w chorobie doprowadziły ją do wycofania się z życia wspólnotowego i z codziennych aktywności.

Ja w ogóle przez całe liceum jeszcze myślałam, że może wyzdrowieję gdzieś tam jakieś, nie wiem, religijne wszystkie obrzędy, jakie możliwe, podejmowałam, żeby wyzdrowieć [...]. Nie spotykałam się z ludźmi, bałam się wszystkiego, nie chodziłam do sklepu, do kościoła nie chodziłam (N10).

Z jednej strony młodzi ludzie poszukują wspólnoty, która daje im poczucie przynależności i wsparcia, z drugiej – krytycznie oceniają instytucjonalny wymiar religii. Negatywne doświadczenia mogą prowadzić do odrzucenia praktyk religijnych. W konsekwencji podejście młodych ludzi do religii często oscyluje między osobistym przeżywaniem duchowości a krytycznym stosunkiem do Kościoła jako instytucji.

Wiedza religijna

Wiedza religijna stanowi wymiar religijności ściśle związany z przekonaniem, że osoby religijne powinny w przynajmniej podstawowym stopniu znać dogmaty wiary, jej obrzędy i tradycje. Pełni ona kluczową rolę w procesie akceptacji i rozwoju przekonań religijnych. Chociaż znajomość treści wiary jest warunkiem koniecznym jej świadomego przyjęcia, to nie przesądza o faktycznych przekonaniach religijnych danej osoby. Istnieją bowiem wierzący, którzy nie mają rozległej wiedzy teologicznej, i osoby dobrze znające doktrynę religijną, lecz nieidentyfikujące się z wiarą (Mąkosa i in., 2024, s. 114).

Religijność młodych ludzi często jest kształtowana przez doświadczenia wyniesione z dzieciństwa, tradycje rodzinne i przekonania. W niektórych przypadkach rodzina odgrywa ważną rolę w przekazywaniu wartości religijnych i umacnianiu wiary, jednak nie zawsze wpływ ten jest pozytywny. Dla wielu młodych ludzi, zwłaszcza w okresie dzieciństwa, kontakt z religią może wiązać się z poczuciem presji lub lęku przed niezrozumieniem jej nauk. Przykładem może być wypowiedź narratora, która ukazuje, jak strach przed niezrozumieniem i brakiem wsparcia ze strony rodziców w kwestiach religijnych doprowadził go do wycofania się. W ten sposób religia przestała być dla niego przestrzenią dialogu i wsparcia, stając się miejscem wydawania ocen.

[...] a ja się bałem o pewne rzeczy zapytać jako dziecko, bo moi rodzice by powiedzieli: „O nie słuchałeś w kościele i teraz nie wiesz”. I co? I co? No. Więc w pewnym momencie (szczerze) jako dziecko się nauczyłem po prostu, że lepiej się nie odzywać i jakoś sam się dowiem tego, czego w danym momencie potrzebuję (N4).

Warto jednak zauważyć, że niektórzy młodzi ludzie odnajdują w religii głębszy sens i traktują ją jako fundament życia. Przekonanie, że Bóg powinien zajmować najważniejsze miejsce w życiu człowieka, jest dla nich nie tylko wyrazem wiary, ale także drogowskazem w podejmowaniu codziennych decyzji. Dla nich uczestnictwo w obrzędach religijnych stanowi ważny element duchowego wzrastania i umacniania swojej relacji z Bogiem. Wiara pomaga im dostrzec to, czego inni nie potrafią zobaczyć – głębszy sens codziennych zdarzeń oraz nadzieję w trudnych chwilach.

Ludzie powinni wierzyć w Boga. Dzięki temu będą mogli bardziej włąbić się w wiarę. Powinni uczestniczyć w obrzędach religijnych, spotykać się na czytanie Pisma Świętego. Dzięki wierze ludzie mogą zobaczyć to, czego inni nie wiedzą. Dla każdego człowieka Bóg powinien być na pierwszym miejscu (N18).

Podkreślenie znaczenia wiary w życiu człowieka wskazuje na potrzebę duchowego zaangażowania i poszukiwania Boga w codzienności. Jednak nie wszyscy młodzi ludzie są gotowi na taki rodzaj oddania, zwłaszcza jeśli ich wcześniejsze doświadczenia religijne wiązały się z poczuciem osamotnienia lub niezrozumienia.

Praktyki religijne

Praktyki religijne uznawane są za jeden z podstawowych wskaźników religijności. Najczęściej mają postać uczestnictwa w mszy świętej, modlitwy we wspólnocie Kościoła, przystępowania do sakramentu spowiedzi i komunii, przestrzegania postów, odmawiania codziennej modlitwy, kultywowania zwyczajów religijnych czy lektury Pisma Świętego (Zareba, 2008, s. 5). Praktyki religijne są ważnym wskaźnikiem religijności w wymiarze indywidualnym i społecznym, nie są jednak wystarczającym kryterium wiary i przynależności religijnej. Raporty z badań socjologicznych dowodzą, że wśród młodzieży rośnie odsetek osób rezygnujących z praktyk religijnych oraz wyrażających wątpliwości co do wiary, zwłaszcza w odniesieniu do Kościoła instytucjonalnego (Mariański, 2010, s. 72).

Młodzi dorośli wychowani w religijnych rodzinach od najmłodszych lat uczestniczyli w praktykach kościelnych, traktując je jako obowiązek, narzucony im przez rodziców i otoczenie. W takich przypadkach religijność dzieci nie była autonomicznym wyborem, lecz wynikała z wpływu środowiska wychowania. Rodzice pełnili funkcję pierwszych przewodników w świecie religijnych norm, kształtując postawy, przekonania i system wartości. W przytoczonej wypowiedzi widać, że uczestnictwo w praktykach religijnych w dzieciństwie było procesem stopniowego poznawania i internalizacji norm, często bez pełnego rozumienia ich znaczenia:

I mówię, nawet takie zabieranie do kościoła, nie do kościoła, tak? Gdzie na początku dziecko no nie rozumie tego, no bo nie rozumie [...]. I no nie ma co się oszukiwać, to rodzice są, mówię, pierwszymi gdzieś tam promotorami, takimi osobami, które kształtują nas, nasze wartości (N3).

W dorosłym życiu niektórzy wciąż pozostają wierzący, lecz często przyznają, że praktykowanie religii ograniczają do wyjątkowych okoliczności, takich

jak święta, śluby czy pogrzeby. Spowiedź i komunie tracą dla nich znaczenie, a potrzeba uczestnictwa w nabożeństwach stopniowo zanika.

Nie praktykuję w obrzędach religijnych, a jeśli biorę udział, to w wyjątkowych okolicznościach, takich jak święta, śluby, pogrzeby (N16).

Dla wielu młodych ludzi ważna była służba ministrancka czy udział w grupach parafialnych, gdzie nawiązywali przyjaźnie i znajdowali wsparcie. Jednak z czasem, wraz z dojrzewaniem i zmianą perspektywy, nawet te pozytywne wspomnienia blakną. Jeden z respondentów po zakończeniu posługi ministranckiej przeżywał kryzys duchowy i nie czuł motywacji, by dalej uczestniczyć w nabożeństwach. Są również tacy, którzy poprzez bliski kontakt z Kościołem odkryli jego ciemne strony.

Na ten moment raczej jestem na etapie wycofania. Dostyc duży dystans mam do tego wszystkiego w tym momencie. Nie wiem, czy nazwać to kryzysem wiary, czy w ogóle (N10).

Warto zaznaczyć, że nie wszyscy respondenci wynieśli religijność z domu, część z nich samodzielnie poznawała sferę duchową, niezależnie od przekazów rodzinnych. W takich przypadkach wiara przyjmowała charakter wewnętrzny, oparty na indywidualnej refleksji i osobistym przeżyciu, a nie na społecznie przekazywanych rytuałach. Młodzi ludzie próbują odnaleźć sens wiary także poza strukturami Kościoła, kierując się potrzebą autentycznego przeżycia duchowego. Szukają duchowości w osobistych rozmowach z Bogiem. Dla niektórych modlitwa jest aktem bliskości i intymności, sposobem na wyrażenie własnych emocji i trosk.

Nigdy nie byłam wychowana w kierunku regularnego praktykowania religii. Robiłam to sama, bo nikt z domu nie praktykował swojej religijności w ten sposób. Nawet modliłam się w domu, a bardziej rozmawiałam, bo nigdy nie mogłam dokładnie zapamiętać tych wszystkich formułek (N17).

Niektórzy jednak nadal traktują wiarę jako fundament życia, podkreślając jej znaczenie w chwilach refleksji i okresach liturgicznych, takich jak Wielki Post czy Adwent. W tych momentach starają się na nowo odnaleźć sens i poświęcić więcej czasu na rozwój duchowy.

No i tyle, no i mówię, jak mam też chwilę, to gdzieś tam w takim rozwoju duchowym też staram się tak rozwijać. Mówię nie, czy teraz na przykład jest Wielki Post, to teraz, czy Wielki Post jest, czy Adwent, to zawsze są takie dwa okresy w ciągu roku, gdzie więcej czasu przynajmniej ja na to poświęcam, no bo mówię, to jest taki czas dla nas ważny (N3).

Choć młodzi ludzie często odchodzą od tradycyjnych praktyk religijnych, nie oznacza to utraty wiary jako takiej. Zmienia się jednak jej charakter, staje się ona mniej instytucjonalna, a bardziej osobista i intymna. Wiele osób poszukuje autentycznej duchowości, wolnej od uprzedzeń, którą nie zawsze odnajdują w Kościele, ale którą starają się pogłębiać na swój sposób.

Wspólnota religijna

W Polsce życie religijne, zwłaszcza w wymiarze religijno-kultowym, toczy się głównie w parafiach. Działalność parafii oraz zaangażowanie parafian prowadzą do powstania tzw. kapitału parafialnego (Mariański, 2010, s. 58). Ruchy i wspólnoty religijne są zazwyczaj mniej sformalizowane niż parafie. U świeckich katolików wynikają z potrzeby wspólnotowego życia i działania. Każde takie ugrupowanie stanowi przejaw pogłębionej religijności oraz aktywności wiernych (Mariański, 2010, s. 78).

Wspólnota religijna, szczególnie ta młodzieżowa, pełniła ważną rolę w życiu niektórych osób biorących udział w badaniu, dając im poczucie przynależności i wsparcie w trudnych chwilach. Jeden z respondentów wspomina, że trafił do wspólnoty działającej przy parafii, która okazała się prawdziwym „darem”. Dzięki niej poznał wartościowych ludzi, z którymi spędzał czas wolny. Choć wcześniej zmagał się z problemami psychicznymi i depresją, to wsparcie tych osób (ich obecność i troska) okazały się skuteczniejsze w poprawie psychicznego funkcjonowania i wychodzenia z kryzysu.

No i trafiłem też do takiej wspólnoty młodzieżowej przy mojej parafii, która mi bardzo, bardzo dużo dała [...] Świetni ludzie po... no lubię podróżować tak w ogóle, więc no trafili mi się po prostu jak taki dar (śmiech) ci ludzie i nawet śmieję się, że właśnie nic mi nie pomogło, ani psycholog, psychiatra, żadne leki, a po prostu oni, nie? To, że byli po prostu cały czas, kiedy tego potrzebowałem (N14).

Dla wielu młodych ludzi parafialne wspólnoty religijne były też miejscem nawiązywania przyjaźni. Osoby, które poznały się jako ministranci czy lektorzy, utrzymują kontakt przez lata, a ich więzi, choć początkowo oparte na wspólnej aktywności religijnej, z czasem przekształciły się w głębokie relacje międzyludzkie.

[...] my się tak wszyscy poznaliśmy, bo ja generalnie byłem zawsze ministrantem i lektorem i oni też byli ministrantami, potem lektorami. No i zawsze tak znaliśmy się, śmiejemy się, że z kościoła, no ale tam Bóg nas... Bóg poprowadził tak drogi, jakoś tak bardziej się dogadaliśmy, że tak powiem, no i z niektórymi po prostu trzymam się bliżej (N3).

Przytoczone doświadczenia pokazują, że wspólnota, wsparcie i bliskość drugiego człowieka mają fundamentalne znaczenie w duchowym i emocjonalnym uzdrawianiu. W obliczu kryzysów to właśnie relacje międzyludzkie i wspólne przeżywanie wiary mogą stać się siłą, która przywraca nadzieję i sens religii. Często pełnią funkcję terapeutyczną, pomagają przezwyciężać trudności życia, stając się istotnym źródłem wsparcia.

Moralność religijna

Współcześnie młodzi ludzie coraz częściej kierują się własnymi przekonaniami w ocenie rzeczywistości i podejmując decyzje, nie zważając na nauczanie Kościoła. Szukając źródeł zasad moralnych, polegają nie na autorytetach i normach zewnętrznych, lecz na indywidualnych wartościach i codziennych doświadczeniach. W większym stopniu czerpią z pozareligijnych systemów wartości, gdyż mają coraz więcej zastrzeżeń do zasad katolicyzmu i częściej dystansują się od nich (Boguszewski, Bożewicz, 2019, s. 47–48).

Jedna z osób podzieliła się swoim negatywnym doświadczeniem związanym z religią i Kościołem w kontekście własnej orientacji seksualnej. Potępienie za swoją orientację, płynące z nauk Kościoła, miało na nią duży wpływ. Czuła się winna, nie mogąc nic zmienić, co wywołało poważny konflikt wewnętrzny. Jej doświadczenie ukazuje trudności, jakie pewne osoby mogą napotkać, szukając swojego miejsca w Kościele i go nie znajdując.

A główny problem dotyczył mojej orientacji. To był główny problem, bo już no pomijając fakt tego, jak zareagowali moi rodzice na to, co jakby ja sam ze sobą się źle czułem, że jestem człowiekiem, który jakby z góry jest skazany na to, że jest zły i skazany na potępienie, bo tak powiedzieli w kościele [...] jakby czułem się winny tego, że jestem, kim jestem, jednocześnie nie umiejąc tego zmienić (N4).

Podsumowując, podejście do wiary i Kościoła jest zróżnicowane, a wpływ duchowości na życie jednostki jest zawsze skomplikowany, zarówno ten pozytywny, jak i negatywny. Niemały wpływ na formowanie się światopoglądu mają bowiem wspólnoty religijne, rodzina i osobiste doświadczenia.

Wnioski

W wypowiedziach młodzieży akademickiej można wyróżnić trzy podejścia do religii: głęboką religijność, umiarkowaną religijność oraz całkowite odrzucenie wiary i instytucji Kościoła. Dla części młodych osób wiara stanowi istotne źródło poczucia bezpieczeństwa, sensu i harmonii życia. Świadomość

zakorzenienia religii w rodzinnej i kulturowej tradycji prowadzi do tego, że niektórzy uważają ją za integralny element własnej tożsamości, a inni ją odrzucają, kontestują lub poszukują bardziej indywidualnych form duchowości, niezależnych od instytucji. Wypowiedzi studentów dowodzą, że religijność młodych dorosłych coraz częściej staje się przestrzenią autonomicznych wyborów, w której jednostka sama decyduje o tym, co uważa za wartościowe. Przyczynia się to do przechodzenia od religijności tradycyjnej ku bardziej indywidualnym formom duchowości. Jednym z powodów oddalenia się od Kościoła jest widoczna sztywność tradycji i doktryny. Młodzi ludzie są uważnymi obserwatorami, wrażliwymi na rozbieżność między głoszonymi wartościami a postępowaniem, dlatego problem podwójnej moralności Kościoła katolickiego decyduje o ich stosunku do tej instytucji.

Narracje studentów wskazują, że postawy wobec religii są wypadkową osobistych doświadczeń życiowych, relacji rodzinnych i wspólnotowych oraz indywidualnych przeżyć duchowych lub doświadczeń kryzysowych. To biograficzne uwarunkowanie decyzji religijnych potwierdza tezę o rosnącej indywidualizacji religijności w młodym pokoleniu. Religijność młodych dorosłych jawi się jako przestrzeń negocjowania między dziedzictwem tradycji a potrzebą indywidualnej interpretacji i autonomii. Narracje studenckie ujawniają, że młodzi nie tyle odrzucają religię jako taką, ile poszukują takich form duchowości, które są zgodne z ich doświadczeniem, wrażliwością i poczuciem autentyczności.

Czynnikiem istotnie kształtującym stosunek młodych dorosłych do religijności są relacje. To właśnie relacje z ludźmi Kościoła, z innymi osobami wierzącymi stają się ważnym aspektem indywidualnej religijności. W wypowiedziach, w których młodzież deklaruje wiarę w Boga i relacje z Kościołem, powtarza się motyw spotkań z ludźmi, którzy stali się wsparciem w sytuacjach kryzysowych. Relacje międzyludzkie są jednak także przyczyną odchodzenia z Kościoła. Z kolei w narracjach osób zdystansowanych i tych, które deklarują się jako niewierzące, pojawia się wątek braku akceptacji ich poglądów czy orientacji, co jest szczególnie ważne dla ludzi w trudnym okresie kształtującej się tożsamości.

Badania potwierdzają analizy Mariańskiego (2010, s. 73), które wskazują, że tradycyjna religijność nie jest atrakcyjna dla części młodego pokolenia. Współczesna młodzież coraz częściej skłania się ku indyferentyzmowi religijnemu lub poszukuje nowych, bardziej indywidualnych form wyrazu swoich tęsknot transcendentnych. Indywidualne podejście do wiary, oparte na osobistych doświadczeniach i wewnętrznej refleksji, nadal odgrywa ważną rolę. Zmiany w postrzeganiu religii i duchowości, szczególnie widoczne w potrzebie dialogu i autentyczności, wymagają nowego modelu przekazu wartości religijnych, lepiej dostosowanego do realiów współczesnego świata.

Obserwacje te znajdują potwierdzenie w badaniach Twenge (2019, s. 161–162), które dowodzą, że religia wciąż pozostaje ważnym elementem życia młodzieży, mimo postępującej laicyzacji. Zmienia się jednak sposób jej postrzegania i przeżywania. W erze cyfrowej transformacji młodzi ludzie stają się zarówno świadkami, jak i uczestnikami procesów, które redefiniują znaczenie religii. Coraz częściej krytycznie podchodzą do narzucanych im norm i nakazów moralnych, oczekując od Kościoła przekazu o życiu, miłości, Bogu i sensie, a także otwartego dialogu, umożliwiającego wyrażanie własnych przemyśleń, zamiast jednostronnego przekazu.

W obliczu dynamicznych przemian młode pokolenia poszukują bardziej elastycznych, osobistych form przeżywania wiary, które odbiegają od tradycyjnych norm i instytucjonalnych struktur. Biorąc pod uwagę przedstawione wyniki, warto kontynuować badania nad rolą Kościoła i duchownych w relacjach z wiernymi, w tym z młodymi ludźmi, w kontekście zmian ich religijności.

Należy zaznaczyć, że w badaniach jakościowych trudno jest o uogólnienia, ponieważ indywidualny stosunek jednostek do religii jest bardzo zróżnicowany, zależny od osobistych doświadczeń, historii życia i kontekstu społecznego. Jednak to właśnie różnorodność perspektyw pozwala lepiej zrozumieć procesy kształtujące religijność młodych dorosłych, wyznacza kierunki dalszych analiz oraz daje wskazówki dla ludzi Kościoła zainteresowanych zmianami.

Literatura

- Arnett, J.J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55 (5), 469–480.
- Boguszewski, R., Bożewicz, M. (2019). Religijność i moralność polskiej młodzieży – zależność czy autonomia? *Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, 62 (4), 31–52.
- CBOS (2020). *Komunikat badań. Religijność Polaków w ostatnich 20 latach*, nr 63. Pobrane z: https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2020/K_063_20.PDF.
- Każmierska, K., Waniek, K. (2020). *Autobiograficzny wywiad narracyjny. Metoda – technika – analiza*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Mariański, J. (2010). Praktyki religijne w Polsce – ciągłość i zmiana. *Roczniki Nauk Społecznych*, 38 (2), 55–86.
- Mariański, J. (2022). Doświadczenie religijne w życiu codziennym młodzieży polskiej w XXI wieku. *Humaniora. Czasopismo Internetowe*, 2 (38), 15–36.
- Mąkosa, P., Słotwińska, H., Mariański, J., Buk-Cegiełka, M., Rybarski, R. (2024). Wpływ nauczania religii na religijną wiedzę i wiarę uczniów. Analiza opinii młodzieży. *Collectanea Theologica*, 94 (2), 113–138.
- McCrindle, M., Fell, A. (2019). *Understanding Generation Z: Recruiting, training and leading the next generation*. Norwest NSW: McCrindle Research Pty.

- Miller, A.C., Mills, B. (2019). 'If They Don't Care, I Don't Care': Millennial and Generation Z Students and the Impact of Faculty Caring. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*, 19(4), 78–89.
- Muster, R. (2020). Pokolenie „Z” na współczesnym rynku pracy w opiniach pracodawców. *Humanizacja Pracy*, 1, 131–146.
- Nowicka, M. (2020). Młodzi z pokolenia Z i Alpha jako zadanie dla pedagogów, czyli o konieczności „łapania fali”. *Kwartalnik Naukowy Fides Et Ratio*, 44(4), 164–176.
- Patton, M. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Newbury Park: Sage.
- Sołtys, A. (2015). Polityczna ideologizacja religii zagrożeniem bezpieczeństwa państw w obszarze Basenu Morza Śródziemnego. *TEKA of Political Science and International Relations*, 10(2), 39–52.
- Szafraniec, K. (2011). *Młodzi 2011*. Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. Pobrane z: https://nck.pl/upload/attachments/302470/mlodzi_2011.pdf.
- Twenge, J.M. (2019). *iGen. Dlaczego dzieciaki dorastające w sieci są mniej zbuntowane, bardziej tolerancyjne, mniej szczęśliwe – i zupełnie nieprzygotowane do dorosłości i co to oznacza dla nas wszystkich*. Sopot: Smak Słowa.
- Wysocka, E. (2019). Religijność młodzieży studenckiej – przypisywanie religii znaczenia w życiu codziennym (dwie dekady zmian). *Przegląd Religioznawczy*, 4(274), 105–120.
- Zaręba, S.H. (2008). Praktyki religijne jako jeden z głównych wymiarów polskiej religijności. *Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne*, 2, 4–19.
- Żurek, I. (2023). Prof. Kosęła: w ciągu 5 lat w pokoleniu Z dokonała się gwałtowna laicyzacja. To jest tąpnięcie. Pobrane z: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1592083%2Cprof-kosela-w-ciagu-5-lat-w-pokoleniu-z-dokonala-sie-gwaltowna-laicyzacja>.